

vond in 1572 te Brielle de marteldood, terwijl 23 Juli van dat jaar 9 monniken en 3 broeders te Roermond om het leven zijn gebracht. Als kroniekschrijvers verdienen nog vermelding Pieter de Wal († 1648) en Gerardus Eligius († 1641).

Lit.: B. du Moustier, K. (Tilburg 1947; lit. aldaar blz. 170-174); Ons Geestelijk Erf (1951, 9-43).

Scholten

C) De Kartuzer liturgie behoort tot de groep der Franco-Romeinse liturgieën. De H. Bruno en zijn volgelingen ontleenden hun zeer sobere liturgie vnl. aan die van Lyon, voor een gering deel aan die van Grenoble en Vienne, en voor officie namen ze dat van St. Benedictus aan. De eerste codificatie van de Kartuzer liturgie vindt men in de „Consuetudines” van 1127, opgesteld door Guigo I, vijfde prior van de Grande Chartreuse, welke regeling slechts matig voldeed (Migne, P.L., 153, kol. 631-759). Zij behandelt in dl. I de liturgie. In 1222 kwamen de 3 verzamelingen verordeningen daarbij, de zgn. Statuten van het generaal-kapittel, welke de Kartuzer lit. tot haar volledige ontwikkeling bracht en die door Riffier in 1259 werd vastgelegd in de zgn. Statuta antiqua. Volgende eeuwen brachten door de Statuta Nova (1259-1367) en de Tertia compilatio statutorum (1367-1507) slechts secundaire en niet altijd gelukkige wijzigingen en aanvullingen. — In de Hoogmis leest de subdiaken het Epistel; de diaken heeft een zeer ondergeschikte rol. De paramenten zijn uiterst sober; het aantal kaarsen is gering. Sequenties ontbreken. In het Officie, waarvan alleen de Metten en de Vespers in het koor gebeden worden, zijn de reponsories, antiphonen enz. vnl. aan de Bijbel ontleend. Hymnen werden eerst in latere tijd toegelaten. Het Sanctorale is erg beperkt. Orgelspel, discantus, gefigureerde muziek en polyphonie zijn geweerd. Tot de cel-liturgie behoren: de dagelijkse missa sicca van O. L. Vrouw, de kleine uren en Completen van het groot Officie en het Kleine Officie van de H. Maagd. Dagelijks, als er geen feesten zijn, het Officium defunctorum.

Lit.: Dict. d'Arch. Chrét. et de Liturgie (III, 1045-1071); D. Buener O.S.B., L'Antienne Lit. Rom. Le Rit. Lyonnais (Lyon 1934).

Verwilst

KARTUIZERBERG, → Mont des Récollets.

KARTUIZER ZUSTERS of Chartreusinen, de vrouwelijke tak der Orde van de H. Bruno, midden 12e e. ontstaan. De zusters ontvingen een regel naar het model der „Consuetudines” van de Kartuzers, naar de behoeften van haar geslacht enigszins gewijzigd en gematigd. Het overheersende element in haar strenge levenswijze is de eenzaamheid. Aan het hoofd van haar klooster staat een priorin. De geestelijke leiding berust bij een monnik, vicarius genaamd. Er bestaan thans vier kloosters van K., nl. in Frankrijk te Beauregard (Voiron, Isère) en Nonnenque (Aveyron); in Italië: San Francesco te Giaveno (Turijn) en Mottagrossa te Pinerolo (Turijn).

Lit.: B. du Moustier, Kartuzers (Tilburg 1947); St. d'Ydewalle, De Kartuzer Sint-Anna ter Woestijne te Sint-Andries en te Brugge 1350-1792 (Brussel 1945).

Scholten

KARWENDELGEBERGTE, groep van vier ketens in de N. Tiroolse Alpen op de grens van Beieren, tussen Isar en Inn: de Brandenburger Alpen, Sonnewend-Alpen en het uit twee kammen bestaande Kaisergebirge. Zie afb. t/o kol. 400 in dl. IX.

KARWIN, mijnbouwstad in het steenkolengebied van Moravisch Silezië; ca. 22 000 inw.ners.

KARWIJ (Carum), plantengeslacht, met 22 soorten,

van de fam. der schermbloemigen. Verdikte wortels hebben de Californische soorten, waarvan C. gairsneri een voedsel voor de Indianen levert. Gekweekt wordt, en wel speciaal in Ned., C. carvi, karwij, ook kummel genoemd. Vaak verward met komijnzaad (zie onder). In de geneeskunde wordt de vrucht gebruikt als maag- en zenuwversterkend middel, alsmede tegen koliek. Tot het geslacht k. behoort ook de aardkastanje, C. (Bunium) bulbocastanum, met vlezige wortelstok, en C. verticillatum. *Bouman*

Als tweejarig gewas wordt C. carvi als ondervrucht, op zeekei geteeld om de 4 à 5 mm lange, sikkelvormige bruine vruchten, welke kleurloze, aetherische karwijolie (o.a. gebruikt voor bereiding van kummel) bevatten en daardoor een aromatische reuk en smaak hebben. Omstreeks Juli is het gewas maaijr. Dorsen meestal op het veld. Ergste vijand is de rups van de karwijmot. Is het oliegehalte lager dan 4%, dan wordt het zaad niet meer voor de bereiding van karwijolie gebruikt, maar is het nog wel geschikt als specerij voor het maken van gebak of voor het kruiden van Leidse kaas (bij gebrek aan komijn), worst enz. In 1951 werden in Ned. bijna 5 337 ha k. verbouwd: opbrengst bijna 10 miljoen kg. K. is een belangrijk export-artikel (Ver. St.).

KARWIJMOT (*Depressaria nervosa*) behoort tot de motten (Tineidae). De rupsen vreten aan de karwijplanten en spinnen de takken van de bloemschermen aaneen tot een koker. Zij zijn zwart met gele zijstroken en op de rug hebben zij zwarte, wit omrande wratjes. In Juni verpoppen zij in de stengels. De motjes overwinteren op een beschutte plaats en komen in Maart of April te voorschijn. De eieren worden op de karwijplanten afgezet. De schade is soms groot. Bestrijding door bespuiten met vergif of door snel dorsen en verbranding van het stro.

Kabos

KARYOKINESE, beweging van de kerndeeltjes bij de kerndeling, welke aan de → celdeling voorafgaat. Hierbij worden de → chromosomen gevormd, welke een typisch verloopend aantal kerndelingsfiguren doorlopen.

KARYOMEREN of karyomeriten (biol.), dwergkernen, die vooral bij abnormale mitosen optreden; in de telofase van de kerndeling vormen alle chromosomen tezamen niet één gewone kern, doch er ontstaat een kernconstructie met kleine blaasjes, die elk een chromosoom bevatten.

Lit.: G. Tischler, Allg. Pflanzenkaryologie (1926). *Dumon*

KARYOPLASMA (celleer), het kernplasma. → Kern.

KARYORRHESIS, verbrokking van de celkern bij versterf (necrose) van weefsel in kleine, zich donker kleurende deeltjes.

KAS, → Broeikas(t); Kasplanten.

KASAI, 1° provincie van Belg.-Kongo. Hoofdplaats: Loeloeburg. Opp.: 321 535 km²; bijna 2 000 000 inw. Drie districten: Kasai, Sankoe, Kabinda. Voorn. plaatsen: Loeloeburg (23 000 inw.), Bakwanga (17 000 inw.), Loesambo (6 000 inw.), Tsjikapa (5 000 inw.). Diamant. Cultures: katoen, palmboomtuinen, Hevea, rijst, mals, maniok, gierst enz. K. is de voorn. levensmiddelenleverancier van Katanga. Ca. 100 000 inlanders worden door Eur. ondernemingen tewerkgesteld.

2° Voornaam bij rivier van Kongostroom. Haar bovenloop vormt de grens tussen Belg.-Kongo en Angola. De Fimi-Loekenie is een zijrivier, die het